

Czesława Pilarska
Katedra Mikroekonomii
Akademia Ekonomiczna w Krakowie

ODDZIAŁYWANIE BEZPOŚREDNICH INWESTYCJI ZAGRANICZNYCH NA ZATRUDNIENIE W POLSCE

Efekty oddziaływania bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ)¹ na zatrudnienie siły roboczej w kraju goszczącym są na ogół pozytywne², choć istotne znaczenie ma tu fakt, czy wchodząca na rynek danego kraju firma zagraniczna przejmuje istniejące już przedsiębiorstwo, czy też tworzy je od podstaw. W pierwszym przypadku inwestorzy zagraniczni są zobowiązani przez określony czas utrzymać poziom zatrudnienia, ale po jego upływie może

¹ W literaturze ekonomicznej **bezpośrednie inwestycje zagraniczne** określane są najczęściej jako forma długoterminowych lokat kapitałowych wywołujących trwały wpływ na zarządzanie działalnością produkcyjną przedsiębiorstwa zlokalizowanego w innym kraju niż kraj stałego osiedlenia inwestora i osiąganie zysków z tego tytułu. **Bezpośrednim inwestorem zagranicznym** może być osoba fizyczna, prywatne lub państwowe przedsiębiorstwo, rząd, grupa osób fizycznych lub prawnych, które posiadają przedsiębiorstwo bezpośredniej inwestycji. **Przedsiębiorstwem bezpośredniego inwestowania** jest takie przedsiębiorstwo, w którym zagraniczny inwestor bezpośredni ma co najmniej 10% akcji zwykłych (tzn. udziału w kapitale) lub uprawnienia do 10% praw głosu na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy albo w inny sposób posiada efektywny wpływ na zarządzanie przedsiębiorstwem. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne polegają między innymi na przejmowaniu udziałów w firmie zagranicznej, wybudowaniu za granicą przedsiębiorstwa od podstaw i wyposażeniu go w kapitał zakładowy (inwestycje typu greenfield), zakładaniu filii za granicą oraz tworzeniu za granicą oddziałów. Do BIZ zalicza się również przepływy kapitałowe, które obejmują udział inwestora bezpośredniego w reinwestowanych zyskach, zakupy netto (wartość zakupów pomniejszona o sprzedaż) przez inwestora bezpośredniego udziałów przedsiębiorstwa, pożyczek i instrumentów dłużnych oraz wartość pożyczek wewnętrznych udzielonych przez inwestora bezpośredniego, zob. OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment, Third Edition, OECD, Paryż 1996, s. 8 oraz Model monitorowania napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski. Raport nr 5, PAIZ, Warszawa 1998, s. 14.

² Zob. E. Czerwień, Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w gospodarce krajów wysoko rozwiniętych, Zeszyty Naukowe, Prace doktorskie i habilitacyjne, Zeszyt nr 105, AE, Poznań 1990., s. 57–67, J. Witkowska, Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a rynek pracy w kraju przyjmującym – aspekty teoretyczne, „Ekonomista” 2000, nr 5, s. 651 oraz P. Glikman, Pomaga, a nie szkodzi. Jakie są skutki obecności obcego kapitału w polskiej gospodarce, „Rzeczpospolita” z 2 października 2000 r.

rozpocząć się redukcja pracowników. Jeśli tak się stanie, w kraju może nastąpić wzrost poziomu bezrobocia³.

Natomiast w przypadku, kiedy inwestorzy rozpoczynają swoją działalność na przykład od budowy fabryki od podstaw (inwestycje typu *greenfield*), zatrudniają osoby poszukujące pracy, łagodząc w ten sposób skutki bezrobocia na danym terenie. Głównie dzięki tego rodzaju inwestycjom tworzone są nowe miejsca pracy, następuje poprawa kwalifikacji zawodowych pracowników oraz pojawia się możliwość wyższych zarobków⁴.

Przykładem może być tu Gniezno i okolice, gdzie w wyniku upadku wielu firm krajowych, stopa bezrobocia w 1995 roku wzrosła tam do około 20%, co oznaczało, że ponad 13 tys. ludzi pozostało bez pracy. Na tym obszarze rozpoczął swoją działalność koncern **Philips Matsushita Battery Poland SA**, który zainwestował 30 mln USD w produkcję baterii cynkowo-węglowych. Fabryka w Gnieźnie rozpoczęła swoją działalność we wrześniu 1995 roku, zatrudniając początkowo 100 osób. Prawie wszyscy pracownicy przeszli szkolenie w Belgii lub Japonii⁵. Obecnie zatrudnienie w fabryce znalazło 300 osób, co przyczyniło się przynajmniej do częściowego złagodzenia trudnej sytuacji na tym rynku pracy.

Koncern Philips zatrudnia w Polsce łącznie około 7 tys. osób. Zakłady **Philips Lighting Poland S.A.** zlokalizowane są między innymi: w Kętrzynie, Pabianicach i Bielsku-Białej. Ostatnią inwestycją Philipsa w naszym kraju było uruchomienie nowej fabryki w Pile zajmującej się produkcją elektroniki oświetleniowej. Inwestycja wraz z parkiem maszynowym kosztowała 32 mln zł⁶. W zakładzie tym znalazło jak dotychczas zatrudnienie 500 osób, ale docelowo

³ Jak wynika z badań przeprowadzonych przez Instytut Nauk Ekonomicznych Polskiej Akademii Nauk w 80% przedsiębiorstwach sprywatyzowanych z udziałem kapitału zagranicznego zmniejszyło się zatrudnienie. Przyczyną spadku było dostosowanie poziomu zatrudnienia do wielkości produkcji. Badaniami objęto 30 firm powstałych z przedsiębiorstw państwowych sprywatyzowanych z udziałem kapitału zagranicznego, J. Steinbarth, Kapitał ze skazą, „Prawo i Gospodarka” 2001, nr 135, s. 1–2.

⁴ W roku 2000 przeciętne wynagrodzenia w firmach z udziałem kapitału zagranicznego kształtowały się na poziomie 41,6 tys. zł na osobę rocznie i były one znacznie wyższe w porównaniu z wysokością wynagrodzeń w firmach z kapitałem wyłącznie polskim. W prywatnych firmach krajowych przeciętna płaca wynosiła bowiem – 33,5 tys. zł na osobę rocznie, natomiast w przedsiębiorstwach państwowych – 32,8 tys. zł, M. Belka, A. Adamkiewicz, Prywatyzacja daleka od ukończenia, „Rzeczpospolita” z 8 maja 2001 roku.

⁵ A. Kostecka, Japońskie paluszki, „Życie Gospodarcze” 1996, nr 2, s. 30.

⁶ Philips Lighting Poland. Nowa fabryka w Pile za 32 mln zł, „Rynki Zagraniczne” 2001, nr 76, s. 5.

planowane jest zwiększenie zatrudnienia do 700 osób, z czego 30% stanowić będą mieszkańcy gminy Ujście. Zarząd firmy odpowiedział bowiem pozytywnie na prośbę władz samorządowych tejże gminy, które zwróciły się do niego z apelem o preferowanie swoich mieszkańców jako potencjalnych pracowników zakładu⁷. Również w Pile **Philips Enabling Technologies Group** – zakład produkcyjny wchodzący w skład Philips Lighting Poland S.A. – rozpoczął budowę nowej fabryki produkującej maszyny, podzespoły i części zamienne dla potrzeb przemysłu oświetleniowego, elektronicznego i elektrooptycznego. Wartość inwestycji, której zakończenie planowane jest na 2002 rok wyniesie 50 mln zł, a zatrudnienie w zakładzie znajdzie kolejnych 700 mieszkańców tego miasta⁸.

Dzięki inwestycjom zagranicznym prawie całkowicie udało się wyeliminować bezrobocie w liczącej 15 tys. mieszkańców gminie Kórnik w Wielkopolsce. Inwestorzy zagraniczni planują ulokować w tej gminie łącznie ponad 1 mld zł. W dużej mierze jest to zasługą władz samorządowych Kórnik, które od kilku lat prowadzą sprzyjającą firmom politykę proinwestycyjną⁹. Pozytywne nastawienie samorządu do inwestycji zagranicznych przyczyniło się do znacznego zmniejszenia bezrobocia także w Grodzisku Mazowieckim. W 1994 roku po upadku największego na tym terenie zakładu państwowego – Polfy, stopa bezrobocia wzrosła w tej miejscowości do 20%. Władze samorządowe zdecydowały wówczas o wykupie gruntów od prywatnych właścicieli, uzbrojenie ich na koszt gminy oraz stworzenie na nich strefy przemysłowej w celu przyciągnięcia inwestorów zagranicznych. Do połowy 2000 roku do Grodziska udało się przyciągnąć aż 11 dużych zagranicznych firm, między innymi amerykański koncern **PepsiCo** zbudował na tym terenie fabrykę chipsów „light”, duński koncern **Danfoss** produkuje automatykę grzewczą, a największa szwajcarska piekarnia w Polsce **AmerPlast** wytwarza w Grodzisku opakowania dla swoich produktów¹⁰.

Aktywny wpływ inwestorów zagranicznych na polski rynek pracy wyraża się także poprzez kreowanie nowych miejsc pracy w polskich przedsiębiorstwach powiązanych ze spółką zagraniczną więzami kooperacyjnymi. Przykładem może

⁷ D. Bajer, Philips Lighting Poland: ruszył zakład w Pile, „Puls Biznesu” z 22 czerwca 2001 r.

⁸ Lepszy świat Philipsa, „Prawo i Gospodarka” 2001, nr 217, s. 4 oraz D. Bajer, Philips ETG rozpoczął budowę nowej siedziby, „Puls Biznesu” 2001, nr 114–115, s. 17.

⁹ Inwestorzy ulokują w Kórniku 1 mld zł, „Puls Biznesu” z 28 grudnia 2000 r.

¹⁰ A.A. Wróblewscy, Polska na sprzedaż, „Rzeczpospolita” z 24 czerwca 2000 r.

być tutaj szwedzka **Ikea**, która współpracuje z około 130 polskimi dostawcami. Inwestycje Ikei w Polsce szacuje się na koniec 2000 roku na 200 mln USD. Środki te w dużej mierze zostały przeznaczone na rozwój sieci domów meblowych oraz centrów handlowych, a także na rozwój dziesięciu fabryk znajdujących się między innymi w Goleniowie, Babimoście i Lubawie oraz 5 tartaków w okolicach Szczecina. Ikea w Polsce zatrudnia ogółem 5,5 tys. pracowników, z czego 4,5 zatrudnionych jest w zakładach produkcyjnych. Ostatnim przedsięwzięciem Ikei w Polsce było oddanie do użytku pierwszego w naszym kraju Regionalnego Centrum Dystrybucji znajdującego się w Jarostach niedaleko Piotrkowa Trybunalskiego. Centrum obsługuje 14 sklepów w Europie Centralnej i Wschodniej. Ikea na ten cel wydała już 150 mln zł, a do końca 2003 roku planuje zainwestować jeszcze 100 mln USD, co stwarza dodatkowe możliwości utworzenia nowych miejsc pracy¹¹.

Innym przykładem aktywności inwestorów na polskim rynku pracy jest kanadyjska spółka **Pratt & Whitney** w Kaliszu produkująca części do silników lotniczych. Spółka ta zatrudnia obecnie 615 osób, a cała jej produkcja przeznaczona jest na eksport. Firma zainwestowała już w Polsce 12 mln USD i planuje dalsze inwestycje, dzięki którym znajdzie pracę kolejnych 500-600 osób¹². Zatrudnienie około 2 tys. osób do 2003 roku planuje francuska grupa **Valeo**, producent sprzętu samochodowego. Działająca od 1995 roku w Polsce firma Valeo produkuje w podkrakowskich Zielonkach sprzęgła i chłodnice o wartości 22 mln euro rocznie, zatrudniając obecnie 240 osób. Firma zamierza jednak zwiększyć zatrudnienie do wspomnianych 2 tys. osób w związku z budową czterech nowych fabryk w podkrakowskich miejscowościach¹³.

Wiele nowych stanowisk pracy utworzyli także inwestorzy zagraniczni działający branżach: handlowej i gastronomicznej. Firma **Tesco** do końca 2001 roku otworzyła w Polsce 16 nowych obiektów handlowych. Na koniec grudnia 1999 roku działały już cztery i zatrudniały około 3 tys. pracowników¹⁴. Natomiast niemiecka firma **OBI** do końca 2002 roku planuje wybudowanie 50 placówek handlowych, na co chce przeznaczyć ok. 150 mln marek rocznie. Do końca 1999

¹¹E. Andrzejewska, Inwestycja w Jarostach. Centrum dystrybucji za 150 mln zł, „Prawo i Gospodarka” 2001, nr 132, s. I oraz IKEA zainwestuje w Polsce 100 mln USD do 2003 roku, „Puls Biznesu” 2001, nr 122, s. 15.

¹² Pratt zainwestuje w tym roku 1 mln USD, „Prawo i Gospodarka” 2000, nr 33, s. 4.

¹³ Valeo rozwija produkcję, „Rzeczpospolita” z 7 października 1999 r.

¹⁴ Plany inwestycyjne firm zagranicznych w Polsce – grudzień 1999, PAIZ, informacje na podstawie „Tygodnika Gospodarczego” z 30 grudnia 1999 r.

roku OBI uruchomiło w Polsce 10 hipermarketów, zatrudniających łącznie 1 tys. osób¹⁵. W branży gastronomicznej pod względem ilości zatrudnianych pracowników na uwagę zasługują dwie amerykańskie firmy: **Mc Donald's** oraz **American Restaurants (AmRest)**. Działający w Polsce od 1992 roku Mc Donald's ulokował dotychczas w sieć swoich placówek 125 mln USD. Łącznie w firmie znalazło zatrudnienie 10 tys. pracowników¹⁶. Z kolei **AmRest** – nowa spółka powstała z połączenia dwóch firm Tricon Restaurant Poland i American Restaurant Services zamierza zainwestować w Polsce w 100 nowych restauracji zatrudniając w nich 5 tys. osób¹⁷.

Syntetyczną miarą roli spółek z udziałem kapitału zagranicznego na polskim rynku pracy jest ich udział w zatrudnieniu ogółem w gospodarce narodowej. Jak wynika z danych zawartych w tabeli 1, wskaźnik struktury wykazuje tendencję rosnącą. W 1991 roku wynosił on zaledwie 0,71%, a na koniec 2000 roku już 6,17% całkowitego zatrudnienia w gospodarce narodowej.

Tabela 1

Zatrudnienie w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego w Polsce w latach 1991–2000 w stosunku do ogólnego zatrudnienia w gospodarce narodowej (stan na dzień 31 grudnia)

Lata	Liczba osób zatrudnionych w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego (w tys.)	Udział w zatrudnieniu ogółem w gospodarce narodowej (w %)
1991	117,6	0,71
1992	230,0	1,47
1993	310,2	2,02
1994	373,8	2,45
1995	495,3	3,20
1996	525,9	3,32
1997	682,8	4,19
1998	840,9	5,17

¹⁵ Plany inwestycyjne firm zagranicznych w Polsce – wrzesień 1999, PAIZ, informacje na podstawie „Wiadomości Dnia” z 29 września 1999 r.

¹⁶ Plany inwestycyjne firm zagranicznych w Polsce – wrzesień 1999, PAIZ, informacje na podstawie „Rzeczpospolitej” z 27 września 1999 r.

¹⁷ Plany inwestycyjne firm zagranicznych w Polsce – wrzesień 1999, informacje na podstawie „Prawo i Gospodarka” z 1 września 1999 r.

1999	923,5	5,77
2000	966,5	6,17

Źródło: obliczenia własne na podstawie: Wyniki finansowe spółek z udziałem kapitału zagranicznego, GUS, Warszawa 1994–1997, Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego, GUS, Warszawa 1998–2001 oraz Mały Rocznik Statystyczny, GUS, Warszawa 1992–2001.

W 2000 roku w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego pracowało 966,5 tys. osób, to jest prawie osiem razy więcej niż w roku 1991. Największą dynamikę wzrostu zatrudnienia odnotowano w 1997 roku, natomiast najniższą w roku 1996 (tabela 2).

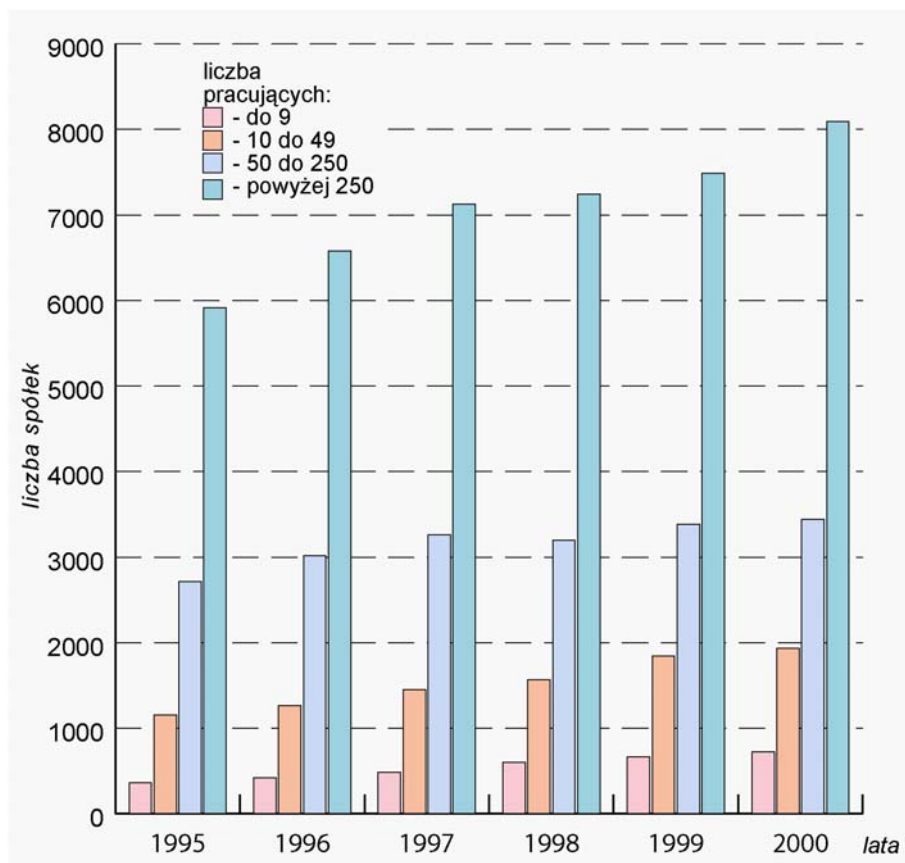
Tabela 2

Dynamika wzrostu zatrudnienia w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego w latach 1991–2000

Wyszczególnienie	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Przyrost zatrudnienia w ciągu roku (w tys.)	112,4	80,2	63,6	121,5	30,6	156,9	158,1	82,6	43,0
Wskaźnik dynamiki (rok poprzedni = 100)	–	71,3	79,3	191,0	25,2	512,7	100,8	52,2	52,1

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych jak w tabeli 1.

Z danych statystycznych dotyczących zatrudnienia wynika, że kapitał zagraniczny koncentrował się, jak dotychczas głównie w spółkach małych i średnich, zatrudniających do 50 osób (rysunek 1). Na koniec 2000 roku spółki tego rodzaju stanowiły ponad 80% ogółu podmiotów gospodarczych z udziałem zagranicznym, przy czym niemal 70% przypadało na jednostki bardzo małe, zatrudniające do 9 pracujących.

Rysunek 1. Spółki z udziałem kapitału zagranicznego według liczby pracujących w latach 1995–2000.

Źródło: Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego w 2000 roku, op. cit., s. 9.

Analizując zatrudnienie w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego według rodzaju prowadzonej przez nie działalności można zaobserwować, że najczęściej bo prawie 60% ogółu pracowników tychże spółek zatrudnionych jest w przemyśle (tabela 3). Wynika to stąd, że głównie w tym obszarze działalności gospodarczej koncentruje się kapitał bezpośrednich inwestorów zagranicznych w Polsce¹⁸.

¹⁸ Według danych PAIZ najczęściej kapitału zagranicznego w 2000 roku, tak jak i w latach poprzednich, ulokowano w działalność produkcyjną. Łącznie w działalność przemysłową zainwestowano 19,5 mld USD, co stanowiło 42,5% zasobów BIZ w Polsce. Drugim istotnym

Tabela 3

Pracujący w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego według sekcji EKD w 1999 roku

Sekcje EKD	Pracujący w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego	Udział pracujących w poszczególnych sekcjach (w %)
Przemysł	560 319	58,0
Handel i naprawy	173 948	18,0
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	104 020	10,8
Obsługa nieruchomości i firm	52 309	5,4
Budownictwo	28 454	2,9
Hotele i restauracje	27 846	2,9
Pozostała działalność usługowa, komunalna i socjalna	7 016	0,7
Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo, rybołówstwo i rybactwo	6 111	0,6
Pośrednictwo finansowe	4 462	0,5
Ochrona zdrowia i opieka społeczna	1 256	0,1
Edukacja	765	0,08
Ogółem	966 506	100

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS zawartych w: Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego w 2000 roku, op. cit., s. 19.

sektorem, w którym firmy zagraniczne zainwestowały 10,4 mld USD (22,7% wszystkich inwestycji) był sektor pośrednictwa finansowego. Na trzecim miejscu uplasowała się sekcja transport i łączność, w którą zainwestowano łącznie 5,5 mld USD (tj. 12,2%). Również handel cieszył się zainteresowaniem wśród inwestorów zagranicznych. Inwestycje w handel detaliczny, hurtowy i naprawy wyniosły prawie 4 mld USD (8,6%). Pozostałe sektory charakteryzowały się znacznie mniejszym zaangażowaniem kapitału zagranicznego. Można do nich zaliczyć: budownictwo – 2,5 mld USD, działalność usługową i komunalną – 1,6 mld USD oraz zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz i wodę – 1,1 mld USD. Branże, które przyciągnęły najmniej kapitału zagranicznego to: obsługa i pośrednictwo nieruchomości – 0,4 mld USD, rolnictwo – 0,4 mld USD oraz górnictwo i kopalnictwo – 0,03 mld USD, zob. Komunikat prasowy z dnia 10. 04.2001 r., PAIZ, Warszawa 2001, <http://www.paiz.gov.pl/>.

Ponad połowa pracujących w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego, a dokładnie 56,8% znalazła zatrudnienie w firmach działających na terenie tylko trzech województw: mazowieckiego, wielkopolskiego i śląskiego, przy czym województwo mazowieckie wyraźnie zdystansowało pod tym względem pozostałe (tabela 4).

Tabela 4

Pracujący w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego w Polsce wg województw w 1999 roku (stan na dzień 31 grudnia)

Województwa	Pracujący w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego	Udział pracujących w poszczególnych województwach (w %)
Mazowieckie	364 696	38%
Wielkopolskie	108 263	11%
Śląskie	76 191	8%
Dolnośląskie	72 033	7%
Małopolskie	55 439	6%
Pomorskie	50 023	5%
Zachodniopomorskie	37 255	4%
Łódzkie	35 667	4%
Kujawsko – pomorskie	28 978	3%
Lubuskie	25 286	3%
Warmińsko – mazurskie	23 873	2%
Świętokrzyskie	23 448	2%
Podkarpackie	21 502	2%
Opolskie	20 163	2%
Lubelskie	17 250	2%
Podlaskie	6 439	1%
Ogółem	966 506	100%

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS zawartych w: Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego w 2000 roku, op. cit., s. 22.

Jak widać z danych zamieszczonych w tabeli 4, kapitał zagraniczny rzadko lokalizuje swoje inwestycje na obszarach dotkniętych wysokim bezrobociem. Należy oczekiwać, że w miarę wzrostu napływu BIZ do Polski, wzrastającej chłonności wschodnich rynków, aktywnej polityki państwa w zakresie racjonalizacji zatrudnienia, regiony zagrożone bezrobociem staną się w przyszłości bardziej atrakcyjne dla lokalizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych w naszym kraju. W tym miejscu należy jednak wyraźnie podkreślić, że inwestycje zagraniczne nie mogą być uważane za sposób na likwidację bezrobocia w skali kraju czy regionu. O ile skutków takich można oczekiwać na szczeblu lokalnym, w przypadku zakładania nowych przedsiębiorstw na terenach pozbawionych dotychczas zaplecza produkcyjnego, o tyle firmy zagraniczne nie są w stanie same rozwiązać problemu bezrobocia w danym kraju. Firmy te dysponując nowymi technologiami wytwarzania stosują najczęściej kapitałochłonne techniki produkcji, pozwalające osiągnąć większą wydajność w przedsiębiorstwie przy mniejszym zatrudnieniu¹⁹. Poprzez stosowanie nowoczesnych metod organizacji pracy, podnoszenie kwalifikacji swoich pracowników dzięki różnego rodzaju szkoleniom²⁰ dążą one do maksymalnego wykorzystania istniejącego w danym zakładzie zasobu pracy. To sprawia, że firmy te osiągają duży udział w rynku przy stosunkowo niewielkim zatrudnieniu. W tej sytuacji wydaje się, iż firmy zagraniczne można uznać jedynie za wspomagający środek w walce z bezrobociem, który z pewnością może pomóc w konkretnych przypadkach ratowania miejsc pracy w dotychczas niekonkurencyjnych zakładach przemysłowych wymagających zastrzyku kapitału i technologii, ale w żadnym razie nie zastąpi on aktywnego programu walki z bezrobociem.

¹⁹ Wydajność pracy w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego mierzona przychodami na 1 zatrudnionego była w latach 1997–1999 ponad dwukrotnie wyższa od wydajności w sektorze publicznym, M.A. Krasoń, Inwestorzy zagraniczni pilnie poszukiwani, „Rynki Zagraniczne” 2000, nr 102, s. 5 oraz Inwestycje zagraniczne w Polsce, pod red. B. Durki, IKCHZ, Warszawa 2001, s. 40.

²⁰ Z badań przeprowadzonych przez PAIZ wynika, że w 1997 roku niemal wszyscy najwięksi inwestorzy zagraniczni działający w Polsce przeprowadzili szkolenia swoich pracowników, podnosząc ich kwalifikacje. Niektóre firmy utworzyły własne centra szkoleniowe, np. koncern ABB utworzył niedaleko Warszawy Centrum Rozwoju Kadr ABB (jest to jedno z 7 istniejących na świecie), P. Apanowicz, Informacje. Dane PAIZ. W tym roku rekord może zostać pobity, „Rzeczpospolita” z 29 kwietnia 1998 r.